

estiu de 2009

número 35

sumari

2 elles també hi eren

Les primeres radiofonistes catalanes

Per Sílvia Espinosa

4-8 quan totes les dones

Més enllà del mercat.

Com afecta la crisi a les dones?

Per Laia Serra

Historieta gràfica: Diana Raznovich

9-11 fem esport

Grans fites i petites passes

Per Sílvia Majó

13-15 + ciència que paciència

Per què les joves es resisteixen a l'enginyeria?

Per Irene Peiró

Fotografia: Esther Sanromà

16-17 dones que remenen les cireres

Isabel Coixet

Per Carmen Domingo

Fotografia: Esther Sanromà

18-19 A favor nostre

La identitat de gènere i la lluita transsexual

Per Joana Gallego

20-21 així ens veuen, així ens va

Franquisme i transició

Per Mavi Carrasco

Rosa Maria Calaf

Per Esther Molas

22-23 pensar en clau del XXI

Té riscos la custòdia compartida?

Textos: Marisa Fernández, advocada

Cristina Tenas i Rosell, portaveu de premsa de la Federació catalana d'afectats per divorcis i separacions
Il·lustració: KAP

24-31 l'administració administrada

Coordinada per Marta Corcoy

32-34 àlbum de fotos

Per Regina Carnicer

36-39 sofregit cultural

Entrevista a Isabel-Clara Simó

Per M. Eugenia Ibáñez

Selecció literària i d'activitats

41 especials i especialistes

Helena Llagostera

Per Sandra Balagué

42-43 homes de fer feines

Ramon Pellicer,

Per Meritxell M. Pauné

Fotografia: Esther Sanromà

Revista associada a:

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones

Generalitat de Catalunya
Departament d'Innovació,
Universitats i Empresa

Diputació Barcelona
xarxa de municipis

PARLAMENT EUROPEU
Oficina a Barcelona

dones

Barcelona, estiu de 2009, núm 35

Consell de Redacció
Montserrat Puig, Mª Eugenia Ibáñez, Pilar Aymerich,
Montserrat Minobis, Marta Corcoy, Elvira Altés,
Esther Molas, Sílvia Majó

Coordinació: **Elvira Altés**
Coord. tècnica: **Marta Corcoy**
Correcció: **Esther Molas**
Secretària de redacció: **Vanessa Teixidor**

Disseny gràfic i maquetació: **Alicia Gómez**
(Estudi Villuendas + Gómez)
Foto coberta: **Helmut Newton**.
German Vogue, Berlin 1979.
Impressió: **El Tinter**
Dipòsit legal: B-44.200-2000

Edita:
Associació de Dones Periodistes de Catalunya
Rambla de Catalunya 10, 3r. Tel: 93 412 11 11/ 93 412 46 56
E-mail: adpc@adpc.cat Web: www.adpc.cat

Imprès en paper ecològic

Sala Blanca del Departament d'Enginyeria Electrònica de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria de Telecomunicació de Barcelona de la UPC

FOTO: ESTHER SANROMÀ

Per què les joves es resisteixen a l'enginyeria?

Tradicionalment, l'enginyeria ha estat un món masculí i ho continua sent: només el 24% dels seus estudiants són dones, enfront d'una mitjana del 54% del conjunt d'estudis universitaris. Estudis europeus assenyalen que els estereotips i "l'entorn hostil" en l'ensenyament, la indústria i les comunitats tècniques són els principals problemes que han d'afrontar les enginyeres.

Per Irene Peiró

Les dones encara representen menys d'un terç dels estudiants de carreres tècniques i d'enginyeria a la majoria d'universitats catalanes. L'exemple més evident, pel perfil tècnic dels estudis que s'hi imparteixen, és el de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), on més del 73% dels estudiants són homes, enfront d'un 27% de dones.

Aquesta, però, no és una tendència exclusivament catalana. La presència femenina de les dones a les facultats d'enginyeria arriba a una mitjana del 20% a nivell internacional, segons fonts de la Generalitat. Sí són, en canvi, fenòmens específicament catalans l'evolució a la baixa del nombre d'estudiants de les enginyeries i l'estancament del nombre de dones entre l'alumnat.

"Fa més d'una dècada, la presència de la dona a la facultat d'informàtica estava al voltant del 20%, però s'ha reduït fins al 10% i en els últims cursos es manté estable al voltant d'aquest percentatge", explica Maria Ribera, degana de la Facultat d'Informàtica de la UPC. Encara que pugui semblar paradoxal, ella és la dona que està al capdavant dels estudis més masculinitzats de la Politècnica: al darrer curs acadèmic, un 89,52% dels seus estudiants eren homes. També un estudi de La Salle de 2007

apunta a un descens en la proporció de dones respecte dels homes en les carreres més tècniques, sobretot d'enginyeria informàtica.

Però aquesta tendència a la baixa no és únicament una qüestió de gènere. Segons dades de la Generalitat, actualment s'està reduint en un 3% anual el nombre d'estudiants llicenciats en enginyeria. Per a molts joves, no paga la pena invertir tant d'esforç en uns estudis d'aquesta dificultat que els acabaran aportant una remuneració menor a l'esperada, tot i que aquesta sigui sovint una percepció errònia. Els titulats tècnics tenen la millor situació laboral d'entre tots els titulats universitaris, segons la majoria d'estudis. Però cal esforçar-se durant molts anys i tenir paciència per recollir els fruits i "la cultura de la immediatesa de la societat actual no va en aquesta línia", opina Ribera.

'Crisi vocacional' entre els joves

Aquesta crisi vocacional la constata també la Conselleria d'Innovació, Universitats i Empresa. Catalunya compta avui amb 98.000 professionals de l'enginyeria, 12.500 menys que els que caldria per arribar a la mitjana de la Unió Europea. Si no es

Elisa Sayrol

Jessica López

Maria Ribera Sancho

FOTO: ESTHER SANROMA

prenen mesures, el dèficit pot arribar als 25.000 professionals l'any 2015 i les empreses del sector ja han mostrat la seva preocupació.

Per revertir aquesta tendència, el Comissionat d'Universitats i Recerca va posar en marxa a principis d'aquest curs acadèmic el programa Enginycat, no només per fomentar l'interès de la joventut cap a l'enginyeria, sinó també per frenar l'alta taxa d'abandonament d'aquests estudis. Per revertir aquesta tendència, es convocaran per primera vegada el curs vinent 400 beques perquè els estudiants d'enginyeria puguin dedicar-se per complert a la seva carrera.

El programa Enginycat, amb una durada prevista de 5 anys, també contempla accions específiques per augmentar la presència femenina a les enginyeries, per a la qual cosa compta amb l'assessorament de la Comissió Dona i Tècnica, de la qual formen part les oficines d'igualtat de gènere de les universitats catalanes i l'Institut Català de les Dones. El pla parteix de la base que les dones "tenen major interès per estudis amb aplicació social", segons explica el responsable d'Enginycat, Lluís Jofre. Per això, es fan sessions i tallers de robòtica als instituts, que presenten als alumnes aplicacions tecnològiques en àmbits concrets.

Entre els estudiants de secundària, ja es vénen convocant anualment diversos concursos tecnològics, però enguany ha estat la primera vegada que el lliurament de premis de totes aquestes convocatòries s'ha aglutinat en l'anomenada Festa de l'Enginy. En

aquesta celebració del programa Enginycat es van guardonar el passat 16 de maig un total de 92 treballs, 32 d'ells de noies, una proporció que Jofre valora com a "molt satisfactòria".

Més enllà de la secundària, també hi ha molt de treball a fer des de les pròpies universitats. Segons el responsable d'Enginycat, el programa aposta per oferir una imatge més renovada dels estudis tècnics i potenciar les *noves enginyeries* amb aplicacions socials més clares, com ara les bioenginyeries o les vinculades al disseny o al sector multimèdia. "Amb aquests nous estudis, la presència de la dona anirà creixent", assegura Jofre, que destaca la ja alta presència femenina als estudis d'arquitectura, l'única facultat de la UPC amb majoria de dones, que representen el 52% de l'alumnat. El responsable d'Enginycat reconeix, però, que a les "enginyeries dures les coses van més lentes i difícilment poden anar millor que als països veïns".

Sortides professionals més atractives

A més del programa Enginycat, un altre instrument per fomentar la presència de la dona a les carreres tècniques i d'enginyeria són els plans d'igualtat de les pròpies universitats. Com el programa de la Generalitat, els plans d'igualtat aposten per fer visibles les sortides professionals més atractives per a les dones en aquells estudis on són minoritàries, però, més enllà de l'alumnat, aquests programes d'acció volen fomentar la igualtat de gènere en totes les esferes de la universitat. Entre els objectius més recurrents, estan fomentar la presència equilibrada dels dos sexes entre els càrrecs de major responsabilitat, la conciliació de la vida laboral i familiar, l'ús del llenguatge no sexista o la introducció de la perspectiva de gènere en els continguts curriculars.

En el cas de la UPC, el programa d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes s'emmarca en un pla director més ampli que contempla també mesures per combatre la discriminació per raó de discapacitat. Entre tots els aspectes contemplats pel pla, tant Ribera com la directora de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria de Telecomunicació de Barcelona (ETSETB), Elisa Sayrol, paren especial atenció a la conciliació. En aquest punt, ambdues lamenten que encara no se'n percebin els resultats. Sayrol explica que, en dedicar més temps a la vida familiar, "les dones perden possibilitats de promoció, ja que el progrés professional continua estant lligat a la productivitat".

Sayrol i Ribera van ser les primeres dones de l'Estat en dirigir

L'impacte dels estereotips

La combinació dels estereotips de gènere, basats en la tradicional divisió del treball, i els estereotips relacionats amb les professions, que tenen un impacte en la segregació de les considerades femenines i masculines, són dos forts obstacles que s'han anat enfortint al llarg dels anys i es consideren responsables de les barreres que troben les noies alhora d'escollir professió. A partir de la constatació d'aquests dos clixés i de la forma com operen a la nostra societat, l'Associació Europea de Dones en Ciència, Enginyeria i Tecnologia (WITEC) va portar a terme un programa anomenat *Trencant estereotips* www.tackling-stereotypes.org que li ha permès identificar l'impacte dels estereotips en l'educació i la orientació professional i experimentar amb propostes d'intervenció.

facultats de telecomunicacions i informàtica respectivament, tot i que actualment dues dones més dirigeixen facultats de la UPC, que compta amb un total de 17 centres. Com a pioneres del sector, subratllen la dificultat de compaginar la seva vida professional i personal a causa de les actuals característiques de la carrera acadèmica.

Tot i que sí han percebut una major contractació de dones per al professorat i un creixement de les dones als doctorats, també lamenten el sostre de vidre encara existent per accedir al lloc de catedràtica. Enfront de 243 homes en aquets càrrec, només hi ha 16 dones.

A curt termini, tampoc no es pot garantir la paritat als òrgans de direcció en facultats d'aclaparadora majoria masculina, però sí es compleix el requisit mínim exigint pel pla d'igualtat de la UPC: la representació de les dones als equips directius sempre és igual o superior a la proporció femenina de cada àmbit o departament. Davant d'aquestes mesures per fomentar la igualtat de gènere, Sayrol explica que els homes "reaccionen amb molta prudència i són molt políticament correctes".

El gènere no està a primera línia

Però, "el tema del gènere no és una de les problemàtiques que estigui a primera línia de la facultat, sempre hi ha altres prioritats", assegura Sayrol. Segons la directora de Telecomunicacions, la presència majoritària d'homes no suposa cap problema per a les dones que estudien a la universitat. És el cas de Jèssica López, estudiant d'informàtica, per a qui no existeix "un ambient sexista" a la seva facultat.

Encara és menor que a les facultats d'enginyeria la presència femenina als estudis de formació professional d'aquesta matèria, quan precisament aquest és el perfil més demandat per les empreses. A la manca de professionals de l'enginyeria que pateix Catalunya, se li afegeix aquest segon factor: hi ha un desajust entre el que demana el mercat de treball i el que es deriva del sistema educatiu. Jofre explica que al món laboral "hi ha més espai per créixer en el camp de la formació professional", de manera que, en moltes ocasions, es contracta als professionals de l'enginyeria i de l'enginyeria tècnica per llocs de treball per als quals estan sobrequalificats i cobren un salari més baix que el que els pertocaria. "Això desmotiva, alhora, els joves a estudiar

enginyeria i es genera un cercle viciós", assenyala Jofre. Per la qual cosa, el programa Enginycat dedica un eix d'actuació a fomentar els estudis de FP de la branca d'enginyeria.

Enginycat també contempla la celebració de jornades internacionals de bones pràctiques per fomentar la vocació d'enginyeria entre els joves. Pel que fa a la igualtat de gènere, Jofre nega que es pugui establir cap país de referència, tot i que destaca Suïssa com a país amb més titulacions de les enginyeries més modernes, que aglutinen una major presència femenina.

De les seves experiències a l'estranger, Sayrol i Ribera destaquen la importància de la dona en el sector de l'enginyeria a països com Veneçuela i Malàisia. La primera va assistir a un lliurament de diplomes on la majoria de titulades eren dones, cosa que Sayrol atribueix al fet que les dones veneçolanes "han de demostrar que valen tant o més que els homes". Per la seva part, la degana d'Informàtica afegeix: "Jo vaig estar a Malàisia, on hi ha un fort desenvolupament de les TIC, i allà moltes noies fan enginyeria, perquè veuen que si estudien enginyeria tenen un futur claríssim".

Casos com aquests demostren que cap factor genètic "fa menys vàlides a les noies per estudiar enginyeria". Així ho creuen tant Sayrol com Ribera, que atribueixen la menor presència de la dona en aquests estudis a la tradició i la "pressió cultural". La degana d'Informàtica conclou: "Les dones són més bones en la seva relació amb els clients, portant equips, buscant solucions als problemes... i a nivell tècnic són igual de bones que els homes". ■

El sexisme latent

De l'estudi de la Universitat de Cambridge per la Comissió Europea *Polítiques de suport al software lliure i obert. Gènere, informe i conclusions*, que s'ha dut a terme sobre la població europea, d'Estats Units i Índia dóna com a causes dels descens de participació femenina en la indústria tecnològica el sexisme latent que relega les dones a tasques menors, des de les quals resulta difícil aconseguir reconeixement. Aquest estudi indica que els seus segueixen la tendència històrica de ser més baixos per les dones, malgrat es realitzi el mateix treball.

FOTO: ESTHER SANROMA

Sala Aneica del Grup d'investigació de Compatibilitat Electromagnètica de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria de Telecomunicació de Barcelona de la UPC